Riċerka

Is-sedji tal-kor fil-Knisja Arċipretali ta' Ħal Tarxien

Derek Mercieca

Meta wieħed jasal wasla sal-knisja arċipretali ta' Ħal Tarxien u jibda miexi mill-bieb 'il ġewwa, mill-ewwel jinnota li mill-presbiterju 'l ġewwa huwa miżgħud b'diversi opri tal-arti, fosthom l-altar maġġur, il-kwadru mill-ifjen xogħol Pietro Gagliardi, il-kwadri laterali xogħol Ġużeppi Calì u mhux b'inqas is-sedji tal-kor li huma maħduma b'sengħa kbira fl-injam. Is-sedji jagħmlu parti mill-għamara eklesjastika tas-seklu tmintax li flimkien ma' xogħlijiet oħra jżejnu l-knisja tagħna.

Bħal ħafna knejjes oħra, matul is-snin il-knisja arċipretali għaddiet minn xi tibdil strutturali. Il-knisja preżenti tlestiet fis-sena 1627, pero ftit ta' snin wara jiġifieri fl-1699 il-kor kien qed jiġi mkabbar. Ix-xogħol tlesta fl-1723.[1] Kif kien xieraq issa kien jonqos li dan jiġi mżejjen b'diversi opri tal-arti. Il-kwadru titulari li kien fuq l-artal tal-kor ġie mdawwar bi prospettiva minquxa fil-ġebla Maltija, xogħol il-familja tal-artist Francesco Żahra.[2]

Ta' min wieħed jinnota li din il-prospettiva ssemmiet minn tal-inqas darbtejn matul iż-żjajjar pastorali minħabba ix-xogħol sabiħ u mirqum li kien fiha. Wara li din tlestiet, issa kien jonqos li jsir t-tagħmir u l-installazzjoni ta' sett sedji ġodda għall-kor tal-knisja arċipretali li għal dak iż-żmien kellhom użu mhux biss dak dekorattiv imma użu importanti ħafna għall-funzjoni liturġika. Dan sar wara l-vista pastorali li saret mill-vigarju ġenerali Adriano Gourgion.[3] Kif għidna ftit aktar 'il fuq, il-vista pastorali tagħmel referenza għall-prospettiva sabiħa li kienet iddawwar il-kwadru titulari ta' forma ovali, kif ukoll għal żewġ bankijiet fuq kull naħa tal-kor u leġiju fin-nofs tal-kor li dan kien fi stat fqir ħafna. F'waħda mill-visti pastorali naraw

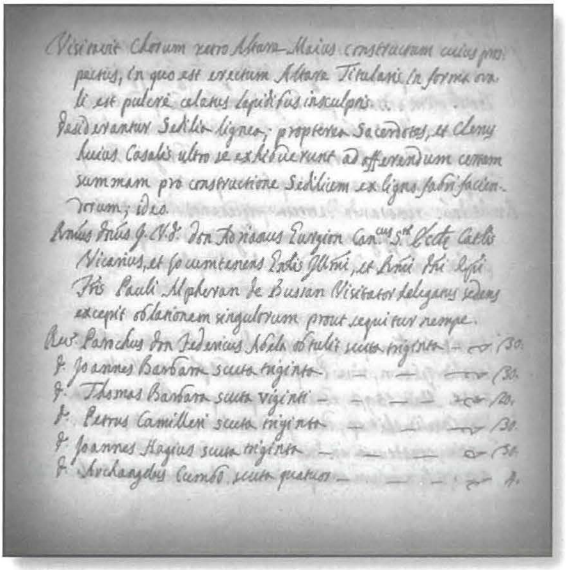
Visitavit Chorum retro Altare Maius constructum cuius pro-
pectus, in quo est erectum Altare Titulare in forma ova-
li est pulcre celatus lapidibus insculptis.
Desiderantur Sedilia lignea; propterea Sacerdotes, et Clerus
huius Casalis ultro se exhibuerunt ad offerendum certam
summam pro constructione Sedilium ex ligno fabrifacien-
dorum; ideo.
[illegible] Don Adrianus Gurgion Can.cus S.tae Ecclae Cathlis
Vicarius, et locumtenens [illegible]
Fris Pauli Alpheran de Bussan Visitator delegatus sedens
excepit oblationem singulorum prout sequitur nempe.
Rev. Parochus Don Federicus Abela obtulit scuta triginta — 30.
D. Joannes Barbara scuta triginta — 30.
D. Thomas Barbara scuta viginti — 20.
D. Petrus Camilleri scuta triginta — 30.
D. Joannes Hagius scuta triginta — 30.
D. Archangelus Cumbo scuta quatuor — 4.

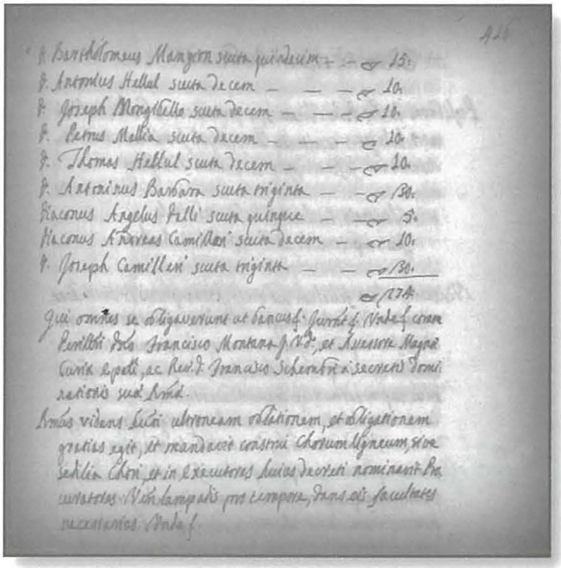
416
D. Bartholomeus Mangion scuta quindecim — 15.
D. Antonius Hellul scuta decem — 10.
D. Joseph [illegible] scuta decem — 10.
D. Petrus Mallia scuta decem — 10.
D. Thomas Hellul scuta decem — 10.
D. Antoninus Barbara scuta triginta — 30.
Diaconus Angelus [illegible] scuta quinque — 5.
Diaconus Andreas Camilleri scuta decem — 10.
D. Joseph Camilleri scuta triginta — 30.
174
Qui omnes se obligaverunt [illegible] coram
Perillustri Dno Francisco Montana J.V.D., et Assessore Magnae
Curiae Epali, ac Rev. D. Francisco Schembri a secretis Domi-
nationis suae Rmae.
Rmus videns horum ultroneam oblationem, et obligationem
gratias egit, et mandavit construi Chorum ligneum, sive
Sedilia Chori, et in executores huius decreti nominavit Pro-
curatores [illegible] pro tempore, dans eis facultates
necessarias. [illegible]

Il-vista pastorali li saret mill-Vigarju Ġenerali tal-Isqof Adriano Gourgion fejn turi l-lista ta' dawk li taw l-ewwel donazzjonijiet tagħhom biex setgħu saru s-sedji tal-kor. Dawn saru fil-preżenza ta' Dun Francesco Montana l-Assessur tal-Kurja u s-Segretajru tal-Isqof Dun Francesco Schembri. (AAM, V, P., Alpheran de Bussan 1744-52, 415-416).

ir-rakkomandazzjoni tal-vigarju dwar il-bżonn li jsiru sett sedji kif jixraq. Kif tixhed din il-vista pastorali, il-vigarju Gourgion laqa' l-ewwel offerti għall-bini tas-sedji l-ġodda mingħand diversi qassisin, fosthom:

Il-Kappillan Dun Federico Abela offra	30 skud
Dun Joannes Barbara	30
Dun Tumas Barbara	30
Dun Petrus Camilleri	30
Dun Joannes Hagius	30
Dun Archangelus Cumbo	4
Dun Bartolomeo Mangion	15
Dun Antonio Hellul	10
Dun Joseph Mongibello	10
Dun Petrus Mallia	10
Dun Thomas Hellul	10
Dun Antonius Barbara	30
Djaknu Angelus Dalli	5
Djaknu Andreas Camilleri	10
Dun Joseph Camilleri	30
	274 skud

Dak iż-żmien il-parroċċa kellha erbatax-il qassis, żewġ djakni u żewġ kjeriċi miżżewġin.

Sas-sena 1752, is-sedji kienu f'posthom. Dan jidher fil-vista pastorali li saret ftit taż-żmien wara mill-Isqof Alferan de Bussan nnifsu.[4]

Interessanti li fil-vista pastorali l-Isqof Alferan ukoll jerġa' jagħmel referenza għall-prospettiva fuq l-artal tal-kor.[5] Wara jagħmel referenza għas-sedji tal-kor fejn jgħid li huma fuq żewġ saffi u maħduma b'sengħa kbira bis-saħħa tad-donazzjonijiet li saru matul il-vista pastorali ta' qabel, kif ukoll b'xi donazzjonijiet oħra.[6]

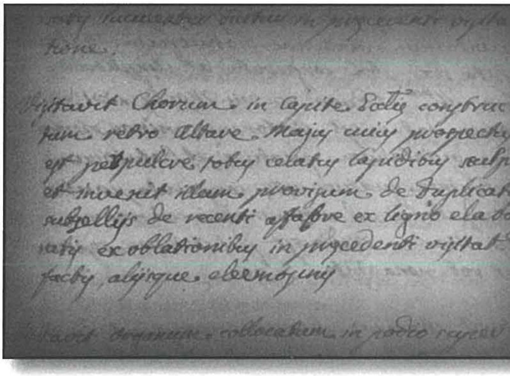
Visitavit Chorum in capite Ecclesiae construc-
tum retro Altare Majus cuius prospectus
est perpulcre, factus celatus lapidibus sculptis
et movetur idem, provisum de duplicatis
subsellijs de recenti affabre ex ligno elabo-
ratis ex oblationibus in precedenti visitat.
factis, aliisque eleemosinis

Il-vista pastorali li saret mill-Isqof Alpheran de Bussan fejn terġa' tissemma l-prospettiva tal-kor kif ukoll jagħti xi dettalji dwar is-sedji l-ġodda. (AAM, V.P., Alpheran de Bussan 1751-52, 165r.).

Tradizzjonalment jingħad li d-disinn ħareġ minn taħt idejn l-artist Francesco Żahra, pero sa issa ma nstabu l-ebda dokumenti li jistgħu jixhdu dan. Li nafu żgur hu li dawn inħadmu minn Antonio Farruġia mill-Isla. Farruġia kien popolari għall-għamara eklesjastika, infatti għall-knisja tagħna minbarra l-istess sedji ħadem l-armarji tas-sagrestija, iż-żewġ gandelabri kbar li nsibu fl-istess kor,[7] kif ukoll il-battisteru tal-magħmudija.

Il-kontijiet juru li Antonio Farrugia mill-Isla tħallas is-somma ta' seba' mija u ħamsa u ħamsin skud għas-sedji tal-kor kif ukoll għall-armarji tas-sagrestija.[8] Jista' jkun li ftit wara setgħu saru xi alterazzjonijiet żgħar għax fit-23 ta' Marzu 1754, Farruġia tħallas is-somma ta' seba' skudi għal xogħol li sar fuq is-sedja tal-kor[9] kif ukoll għaxar skudi għaż-żewġ gandelabri kbar li għamilna referenza għalihom aktar qabel.

Jidher li xi ftit ta' inkwiet bejn il-parroċċa u l-mastrudaxxa kien hemm ukoll, għax jidher li t-Tarxinizi ħallsu

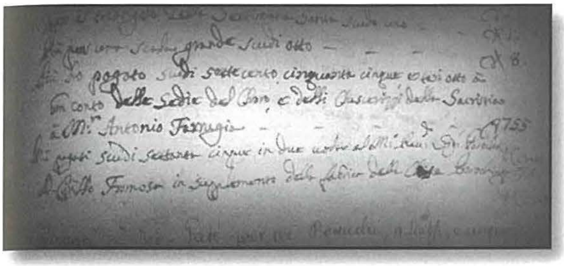

Il-kontijiet tal-Parroċċa juru li Antonio Farrugia f'Ottubru tas-sena 1752 ħallas is-somma ta' 755 skud għas-sedji l-ġodda. (APT. Libro Introito ed Esito Ven.da Lampade 1734-1764, p.149).

s-somma ta' għaxar skudi, għaxar tari u ħames grani biex jifthu libell lil Farruġia minħabba li x-xogħol fuq is-sedji u l-armarji ma tlestewx sas-sena 1750.[10] Biex fethu dan il-libell il-parroċċa kellha tħallas tmien tari għall-karozzella u għaxar tari u tmien grani lil ċertu mastrudaxxa Paola Paolino u żewġ mastrudaxxi oħra li kienu ġew imqabbda biex jiktbu r-rapport għal-libell kontra Farruġia.

Kif semmejna aktar qabel is-sedji huma xogħol mill-isbaħ tas-seklu tmintax. Dawn huma maħduma kollha kemm huma fl-injam tal-aħmar. Nistgħu ngħidu li dawn isegwu l-istruttura u l-fiżjonomija stilistika tas-sedja tradizzjonali u tipika ta' nofs is-seklu tmintax. Infatti hemm xebh kbir ma' dawk tal-parroċċa ta' Ħal Balzan, Ħal Lija u ż-Żejtun. Ta' min wieħed isemmi li dawk ta' Ħal Balzan u ż-Żejtun huma wkoll xogħol ta' Antonio Farruġia.

Dawn huma mibnija fuq żewġ saffi; tnejn fuq kull naħa tal-kor; b'disa' sedji fuq kull naħa għas-saff ta' fuq u sitta fuq kull naħa għas-saff ta' isfel.

Is-sedji huma mżejna bi skultura mill-isbaħ u elaborata, wara kollox kif titlob l-epoka barokka. Id-dahar tas-sedja huwa mżejjen b'medaljun tipiku tas-seklu tmintax li huwa komuni fuq armarji kemm ta' użu domestiku u anke għal dak eklesjastiku. Fuq kull medaljun hemm arzella li hija karatteristika oħra tipika tal-istess epoka. Interessanti nsemmu li fuq erbatax minn dawn hemm salib ċkejken u numru Ruman taħtu biex b'hekk tista' ssir il-Via Sagra fil-kor. L-aktar li jispikkaw huma d-dirgħajn tas-sedja minħabba li huma minquxa b'sengħa kbira fl-injam.

Il-pilastri bejn kull sedja huma ddekorati b'mazzettuni tar-rand fejn ikomplu jagħtu derha aktar eleganti, filwaqt li ż-żewġ naħat tas-sedji huma nkurunati bi gwarniċa għolja u sabiħa li tagħti dehra aktar imponenti. Din qiegħda sserraħ fuq saljaturi eleganti li jikkumplimentaw is-saqajn tal-istess sedji.

Sfortunatament maż-żmien l-injam tal-leġiju ġie mibdul u għalhekk ix-xogħol tal-ħadid biss għadu l-oriġinali. Dan ma għandux x'jaqsam xejn mal-kumplament tas-sedji u għalhekk nistgħu ngħidu li ma nafux eżatt kif dan seta' kien.

Ta' min wieħed jgħid li l-parroċċa tagħna hija mogħnija b'wieħed mill-isbaħ sedji li jinsabu fil-parroċċi Maltin. Dan ix-xogħol jixhed kemm missirijietna kellhom gosti sbieħ u tabilħaqq raffinati biex bil- perseveranza dejjem ikkummissjonaw lill-aħjar artisti biex iżejnu l-knisja tagħna b'sensiela ta' xogħlijiet mill-isbaħ.

Derha ġenerali tas-sedji maħdumin fl-injam tal-aħmar minn Antonio Farruġia.

1 Din il-prattika kienet xi ħaġa li kienet tiġri f'diversi knejjes oħra. Meta l-istil Barokk fl-Ewropa beda jifjorixxi b'mod aktar mgħaġġel, il-Maltin ma baqgħux lura u riedu jaddattaw l-istess stil fil-binjiet tagħhom.

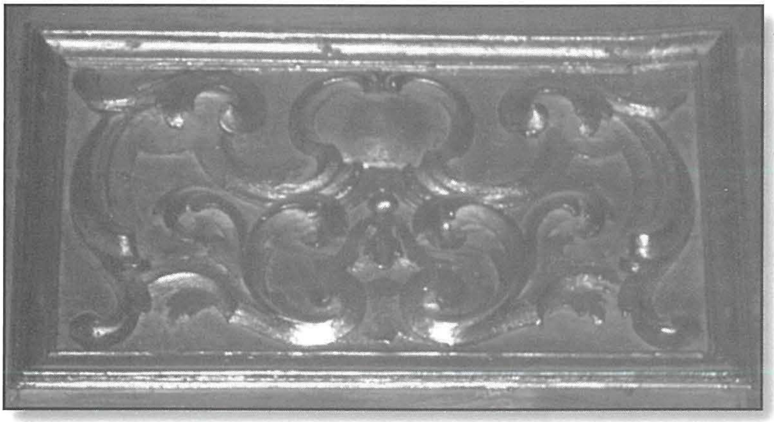

Dettalji tax-xogħol mirqum u sabiħ li jżejjen is-sedji tal-kor tal-Knisja Arċipretali ta' Ħal Tarxien maħdum kollu mill-injam tal-aħmar.

2 Debobo. John. (2010). *Documentary sources on Maltese Artists. Pietro Paolo* Żahra *(1685-1747) and his son Franesco Vincenzo (1710-1773)*, Gudja: Gutenberg Press. Pg. 172. (Din il-prospettiva ġiet meqruda għal kollox fis-seklu għoxrin)

3 AAM, V, P., *Alpheran de Bussan 1744-52*, 415-416

4 AAM, V.P., Alpheran de Bussan 1751-52, 165r.

5 Ara paġni 172-176. *Documentary sources on Maltese Artists. Pietro Paolo* Żahra *(1685-1747) and his son Franesco Vincenzo (1710-1773)*

6 APT. *Libro Introito ed Esito Ven.da Lampade 1734-1764*, p.112

7 APT, Libro Introito del Esito Ven.da Lampade 1734-1764, p.149. Antonio Farrugia tħallas is-somma ta' għaxar skudi għal żewg gandelabri kbar.

8 APT, *Libro Introtio ed Esito Ven.da Lampade 1773-1838*, p.14

9 APT, Libro Introito del Esito Ven.da Lampade 1734-1764, p.149

10 APT, Libro Introito del Esito Ven.da Lampade 1734-1764, p.353